

8. lecke – Prepubertás és pubertás pedagógiája (11 - kb. 22 év)

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.
Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Ennek a leckének az elsajátítása hozzávetőlegesen 3-4 órát igényel, de ez függ a hallgatótól.

A prepubertás kor kezdete, és a pubertáskor vége nehezen meghatározható. A legújabb irányelvek szerint a pubertáskor nem ér véget a 18. életév betöltésével, annak végét a húszas életevek elejére teszik.

Prepubertás jellemzői

TESTI FEJLŐDÉS

A növekedés és a súlygyarapodás 10-12 éves kor között egyenletes, így nem annyira látványos (8). A lányok és a korán érő fiúk növekedésnek indulnak a 12. életévtől. A **lányok általában magasabbak és testtömegük is több**, mint a hasonló korú fiúké. A **finommotoros koordináció** erre a korra már teljesen kifejlődik, így az apró tárgyakkal való manipuláció már nem okoz problémát (9).

EMLÉKEZET

A prepubertás korban hirtelen nagyobb feladatok elé kerül, ami a tanulást szolgálja (3).

KÉPZELET

Képelete **élénk, reprodukív** (3), fejlődik a beleélő, megelevenítő képzelete is, köszönhetően az olvasott könyveknek. **Alkotó képzelete** is virágzásnak indul, rajzol, verseket ír (8).

GONDOLKODÁS

Megjelenik az **elvont logikai gondolkodás**.
Úgy kezd gondolkodni, mint egy felnőtt.

Ismereteit rendezni tudja, és amiről keveset tud, az lesz érdeklődésének tárgya. Az **érdeklődése sokoldalú**, de minden gyermeknél kialakul egy speciális érdeklődési terület (8).

ÉRZELMEK

Derűs, vidám, olykor harsány kedélyállapot jellemző (8). A viselkedés és a teljesítmény megítélésében a kortársak szava lesz a döntő, nem a felnőtteké. Már a társak tetszését akarják elnyerni és nem a pedagógusét. Külön fiú és külön lány **klikkek** alakulnak ki. A **csoporthoz való tartozás** mindennél fontosabb számukra, mindent megtesznek azért, hogy a választott csoport befogadja őket. 11-12 éves korban van a legtöbb **magatartási probléma**, mivel felismerik a rájuk nehezedő nyomást, de azzal nem tudnak mit kezdeni, illetve a felgyorsult testi fejlődés is okozhat problémát (9). „Kialakulnak az önértékeléssel, önmeghatározással kapcsolatos érzelmek (szemérem, szégyen, büszkeség), fejlődik a kritikai és erkölcsi érzék, fokozódik az empátia” (1).

Serdülőkor

TESTI FEJLŐDÉS

A **biológiai érés** igen **gyors**. Ez a **második alakváltozás** és a **másodlagos nemi jegyek** kialakulásának kora (2). Többek között gyorsan nő a testmagasság, lányoknál megjelenik a nőies testalkat, fiúknál a szőrösödés és a mutálás. A megváltozott testképhez alkalmazkodni kell, ami okozhat problémát. A korai és a késői érés egyaránt befolyásolhatja a személyiségfejlődést. **Fiúk** esetében a **korai érés** önbizalmat ad a serdülőnek, elégedettebbek testükkel, és kedvezőbb pozíciót töltenek be a kortársaik körében, mint a későn érő társaik. **Lányok** esetében a **korai érésnek** inkább kedvezőtlenebb hatásai vannak: elégedetlenek testükkel, takargatják azt, félénkek, érzelmileg labilisak (6). A korán érő lányoknál később jelentkeznek ennek előnyei:

felnőtt korukban önállóbbak, önérvényesítőbbek lesznek, jobb kognitív teljesítményük lesz, mint korán érő társaiknak. A **későn érő fiúk** alárendeltnek érzik magukat, szociálisan hátrányosnak. A **későn érő lányok** kiegyensúlyozottak, népszerűek. A **nemi érés** mindenkinél elkezdődik. 16-18 éves korra a lányok általában elérik a végleges testmagasságukat, erősödik a nemi vágy. A szexuális kapcsolatra testileg már érettek, de pszichológiailag és szociálisan még nem, ez bizonytalanságot okoz számukra (9).

ÉRZÉKELÉS, ÉSZLELÉS

Érzékelése már a felnőttével azonos. „Észlelésére nagy befolyást gyakorol az érdeklődése. A serdülő introvertálódik – függetlenül attól, korábban milyen személyiség típusba tartozott -, azaz állandóan figyeli saját belső változásait, tulajdonságait, ami önismeretének, és önértékelésének fejlődését segíti elő” (2).

FIGYELEM

Könnyen csapong, az őket érdeklő dolgokra jobban figyelnek. A testi változások, illetve a gyakori álmodozás a figyelem elterelődéséhez vezet (5).

GONDOLKODÁS

A **formális műveletek** kialakulásának időszaka. Képes a felbontásra, struktúrába szervezésre, hipotézisek felállítására. A **kritikai gondolkodás** is fejlődik, gyakran szembeszáll mások nézeteivel. Ez a **harmadik miért-korszak**, egyrészt „önmagára vonatkozó miérteteket (milyennek látják a többiek?), másrészt a világ nagy dolgai, összefüggései után érdeklődő filozofikus tartalmú miérteteket fogalmaz meg környezete felé” (2). A politikai kérdésekről való gondolkodás is kezd kialakulni (9).

ÉRZELMEK

A kortárscsoporthoz való kötődés jelentősége tovább fokozódik. Fontos számukra, hogy a többiek hogyan vélekednek róluk. Ez a **viharzások** időszaka, **érzelmileg labilisak**. **Lányoknál** jellemző a **lehangoltság** (9). A szülőkről érzelmileg leválnak (2). Érzelmek gyakran szélsőségesek, végletesek, gyakori a **dacos** viselkedés a fokozott lelki feszültségnek köszönhetően. Valódi érzéseit, gondolatait szégyelli kimutatni, gyakran foglalkoztatja a „Milyen vagyok én?” kérdés. Kortársai között keres igaz barátot, minden fontos kérdést vele beszél meg (8). Megjelenik a **szerelem** érzése, mely kezdetben még csak felületes, majd az elérhetetlen emberekre irányul (pl. filmsztárok, énekesek). Csak a késő serdülőkorban alakulnak ki a valós szerelmi kapcsolatok (5).

KOGNITÍV ÉS PSZICHIKUS JELLEMZŐK

Az **észlelés** gyakran felszínes, ami könnyelmű és helytelen általánosításokhoz vezet. Nappal sokat álmodozik (**képzetele** élénk). A **logikai emlékezés** egyre nagyobb szerepet kap. Érdeklődési körük szélesedik, saját személyiségük, és a külvilág felé is nyitottabbá válnak, azonban az érdeklődési területek gyorsan cserélődnek. **Önkifejezésre** törekszenek, mely a művészetek területén bontakozik ki gyakran. Esztétikai érzékük fejlődik. Egyre nagyobb szerepet kap az **önállósodás, függetlenedés**, melyre jellemzőek a gyakori összetűzések a szülőkkel. Szeretne elütni a többiektől, valamivel kitűnni. Ez gyakran öltözködésben, hajviseletben, szleng használatában mutatkozik meg (**eredetieskedés**). **Erkölcsei elveik** változnak, felülvizsgálják szüleik erkölcsi tanításait (5).

A SERDÜLŐKOR FELADATAI

Az egyik legnagyobb feladat a megváltozott **testkép elfogadása** és a biológiai változásokhoz való alkalmazkodás. **Azonosulni** kell a **nemi szereppel**, és előtérbe kerülnek a **kortárskapcsolatok**.

Ekkor történik az *érzelmi függetlenedés a szülőktől* és általában a felnőttektől. Megkezdődik a *felnőtt társadalmi szerep kialakítása*, felkészülés a *pályaválasztásra*. Előtérbe kerülnek a *párkapcsolatok*, így a párválasztás is, mellyel megkezdődik a *felkészülés a családalapításra*. Egyre inkább kialakul a *felelősségteljes viselkedés*, az *ideológiai és morális elköteleződés*. *Intellektuális változások* is történnek, melyek a következőket foglalják magukba: a kíváncsiságot a tudásvágy váltja fel; kételyeinek bizonyítását keresi; a sikerélmény hatalmas motivációs erővé válik, míg a kudarc elkerülésre készíteti; az eredményes tevékenység büszkeséggel tölti el, amit a kortársak felé intenzíven, a felnőttek felé visszafogottan fejez ki (6).

Serdülőkorban a pályaválasztás legtöbb esetben krízist jelent az egyén számára, mely az életkori szakasz természetes velejárója. Probléma akkor áll fent, amikor az identitásdiffúzió vagy korai zárás jeleit tapasztaljuk. *Identitásdiffúzió*: a személy nem képes elköteleződni egy foglalkozás iránt. Sok minden érdekli, de a választást halogatja. Több szakma tanulásába is belekezd, de nem biztos, hogy befejezi. Gyakori munkahelyváltások jellemzik. *Korai zárás*: a pályaválasztás zökkenőmentes, gyakran már kisgyermekkorától tudja, hogy mi szeretne lenni. Hátterében gyakran szülői nyomás áll. A munkával kapcsolatos feladatait kötelességtudóan ellátja, de az nem jelent számára örömforrást (érzelmi közömbösség a foglalkozás iránt) (6).

TANULÁSI MOTIVÁCIÓ SERDÜLŐKORBAN

„A tanulás az ember élete folyamán a játék után következik, és megelőzi a munkát” (4, 7. old.). Az egyik tanulási motiváció lehet a *kíváncsiság*, vagy tudásszomj, vagyis a serdülő vágyik az új ismeretekre. Motiváló erőként hathat még a tanulás során létrejövő *társas érintkezés*, hiszen a társalgás, beszéd természetes szükségletünk. Motiváló a *tantárgy iránti érdeklődés* és a *tanár „népszerűsége”* is. Sok esetben a *szülőknél való megfelelés* is nagy szerepet játszik

abban, hogy a serdülő jól teljesít az iskolában. Motiválólak hatnak a **távoli célok**, például egy vágyott egyetemre való bejutás. A **mintakép követése** (pl. nagyobb testvér, tanár, szülő) nagy motiváló hatással bír a tanulásban, hiszen a serdülő mindent meg szeretne tenni, hogy a legjobban hasonlítson erre a mintaképre (példaképre). Fontos még a társakkal való **verseny** is, mely ösztönzőleg hathat a tanulásra (4).

Az ifjú

Mindkét nemnél egy bizonyos **feloldódás** figyelhető meg a serdülőkor viszontagságai után. Lázasan **keresi helyét a társadalomban**: a felnőtt szerep még bizonytalan számára annak ellenére, hogy már nem kell bizonygatnia, hogy felnőtt. Akik **munkába állnak**, gyorsabban eljutnak a teljes érettséghez, mivel anyagilag függetlenek lesznek szüleiktől. Akik pedig **továbbtanulnak**, még egy ideig függeni fognak a családjuktól, nem lesznek teljesen függetlenek, még akkor sem, ha lakóhelyüktől messzebb tanulnak, így felelősségtudatuk lassabban alakul ki. **Érdeklődésük széleskörű**, de van egy speciális terület, amelyre kitüntetett figyelmet szentelnek. Sok szempontú, **rugalmas gondolkodás** jellemzi őket. Sok időt töltenek **szórakozással** kortársaik körében, mely gyakran felszínes kapcsolatok kialakulásához vezet. Tiltakoznak a maradiság ellen, és gyakori az elhamarkodott párválasztás is az érzelmek hevében, mely korai házasságkötéshez, gyakran korai váláshoz vezet (8).

5-6. osztály pedagógiai feladatai

Felső tagozatban folytatódik az iskolai tanuláshoz szükséges képességek és tudástartalmak megalapozása. Fontos az **együttműködés értékének tudatosítása**, ezzel megalapozzuk a sikeres családi, baráti és társas kapcsolatokat.

Kiemelt szerepe van az **ismeretek tapasztalati megalapozásának**, vagyis az elméletben tanultakat alkalmazni kezdik (ilyenek például a fizikai és kémiai kísérletek).

A **kreativitás fejlesztése** is nagy hangsúlyt kap. Törekedni kell az **írásbeliség és a szóbeliség egyensúlyára**, vagyis mindkét feladattípust egyformán kell alkalmazni az oktatás során. A tanulók **egészséges terhelésére** kell törekedni, követni kell az érési folyamatokat. Az oktatás során a **személyre szóló, fejlesztő értékelést** alkalmazzunk (minden tanulót egyesével értékelünk) (7).

7-8. osztály pedagógiai feladatai

Ebben az életszakaszban a már megalapozott **kompetenciák továbbfejlesztése**, bővítése történik. Az **életen át tartó tanulás** és fejlődés **megalapozása** nagyon fontos feladata az oktatásnak. Előtérbe kerül a **pályaválasztásra** való felkészítés is. **Megalapozzuk** a tanulók **egyéni tanulási módszereit** és szokásait azáltal, hogy **mintákat adunk az ismeretszerzéshez, a feladat- és problémamegoldáshoz**. Tovább **fejlesztjük a ritmusérzékét, mozgáskoordinációt és a hallást**. A koncentráció és a relaxáció képességének megalapozása tovább folytatódik (7).

Konkrétan milyen oktatási módszereket alkalmazzunk?

- Szemléltetés
- Elbeszélés
- Szerepjáték
- Vita
- Csoportmunka
- Páros munka
- Egyéni munka
- Megbeszélés
- Magyarázat

Önellenőrző kérdések

Csoportosítsa a kijelentéseket az egyes korcsoportoknak megfelelően!

Prepubertás: _____

Serdülőkor: _____

Ifjúkor: _____

1. Másodlagos alakváltozás időszaka.
2. A lányok magasabbak, és testtömegük is több, mint a fiúké.
3. Előfordulhat korai és késői érés is.
4. Érzékelése a felnőttével azonos.
5. Rugalmas gondolkodás jellemző.
6. Képzetele élénk, reprodukív, alkotó.
7. Könnyen csapongó figyelem.
8. Megjelenik az elvont logikai gondolkodás.
9. Keresi helyét a társadalomban.
10. A társak tetszését akarják elnyerni, nem a felnőttekét.
11. Fiú-lány klikkek alakulnak ki.
12. A feloldódás időszaka.
13. Érzelmileg labilisak, a viharzások, dac időszaka.
14. Gyakoriak a magatartási problémák a fokozódó nyomás és a testi fejlődés lelki hatásai miatt.
15. Harmadik miért korszak.

Magyarázza meg, hogy mit jelent az identitásdiffúzió és a korai zárás!

Csoportosítsa a pedagógiai feladatokat a következő kategóriák szerint!

5-6. osztály pedagógiai feladatai: _____

7-8. osztály pedagógiai feladatai: _____

1. Egyéni tanulási módszerek megalapozása.
2. Kreativitás fejlesztése.
3. Ritmusérzék, mozgáskoordináció fejlesztése.
4. Ismeretek tapasztalati megalapozása.
5. Személyre szóló, fejlesztő értékelés.
6. Kompetenciák továbbfejlesztése.
7. Együttműködés értékének tudatosítása.
8. Életen át tartó tanulás megalapozása.

Felhasznált irodalom

1. A prepubertás kor.
http://janus.ttk.pte.hu/tamop/kaposvari_anyag/jozsef_istvan/a_prepuberts_kor.html
Elérés ideje: 2019.04.10.
2. A pubertás és posztpubertás kor.
http://janus.ttk.pte.hu/tamop/kaposvari_anyag/jozsef_istvan/a_puberts_s_posztpuberts_kor.html Elérés ideje: 2019.04.10.
3. Domokos M.: A testnevelés és sport tanításának elmélete és módszertana.
http://www.jgypk.hu/tamop13e/tananyag_html/testnevtan/prepuberts_1014_ves_letkor_jellemzi.html Elérés ideje: 2019.04.14.
4. Keményné Vincze M. (1990):
Serdülőkorúak tanulási motivációja.
Egyetemi doktori értekezés, József Attila
Tudományegyetem. <http://doktori.bibl.u->

- szeged.hu/3856/1/1990_kemenyne_vincze_marta.pdf Elérés ideje: 2019.04.17.
5. Minyin G. (2010): Ki vagyok én? 13-16 éves serdülők felmérése. Szakdolgozat, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Pszichológia szak. <http://www.dramanetwork.eu/file/szakdolgozat%20-%20Minyin%20Gabriella.pdf>
Elérés ideje: 2019.04.16.
6. N. Kollár K., Szabó É.: Pszichológia pedagógusoknak. Osiris Kiadó, 2004. https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_pszichologia_pedagogusoknak/ch07s02.html Elérés ideje: 2019.04.09.
7. Pedagógiai Program 2017. Ófehértói Általános Iskola. http://www.ofeherto-iskola.sulinet.hu/dokumentumok/pedagogiai_program.pdf Elérés ideje: 2019.04.03.
8. Tordáné Hajbács I. (2010): Nevelési Alapismeretek. <https://www.hagyomanyokhaza.hu/document/1283/original/00037482.pdf> Elérés ideje: 2019.04.03.
9. Tóth L. (2008): Pszichológia a tanításban. Pedellus Tankönyvkiadó KFT., Debrecen, 50-58. old.

Készítette: Dr. Németh Anikó SZTE ETSZK Egészségmagatartás és –fejlesztés Szakcsoport